

Försöksverksamhet praktikinära forskning, Umeå universitet - Delredovisning avseende perioden 2019-03-01 - 2020-02-29

Sammanfattning

Umeå universitet har tillsammans med Göteborgs universitet, Karlstads universitet och Uppsala universitet fått i uppdrag av regeringen att under åren 2017-2021, planera och genomföra försöksverksamheten med praktikinära forskning (U2015/03573/UH; U2017/01129UH). Syftet med försöksverksamheten, som kommit att kallas Utveckling, Lärande och Forskning, (ULF), är att utveckla och pröva olika modeller för samverkan mellan förskolans och skolans huvudmän och lärosäten kring praktikinära forskning och skolutveckling. Försöksverksamheten ska bidra till en stärkt vetenskaplig grund i lärar- och förskolläro- och lärutbildningarna och i skolväsendet.

Enligt regeringens direktiv ska varje lärosäte inlämna en delrapport till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 1 mars 2018 och därefter årligen senast samma datum till och med 2021. Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 mars 2022. Umeå universitet lämnar härmed sin tredje redovisning av det arbete som bedrivits för att realisera intentionerna i regeringens uppdrag under tidsperioden mars 2019 till februari 2020.

Utöver samverkan med övriga tre ansvariga universitet på nationell nivå arbetar Umeå universitet med tre komponenter av samverkan inom ULF-verksamheten: Vidareutveckling av den lokala ULF-organisationen vid Umeå universitet, samverkan mellan Umeå universitet och dess fem medverkande lärosäten samt samverkan mellan Umeå universitet och dess i regionen fem medverkande skolhuvudmän (varav en är en sammanslutning av 10 inlandskommuner). Efter en inledande fas med dialog och gemensam formulering av målsättningar och grundläggande principer för försöksverksamheten, har huvuddelen av nästa fas bestående av uppbyggnad av samverkan utgående från lokala förutsättningar och prioriteringar genomförts. ULF-avtal om finansiering, strukturer och aktiviteter har undertecknats mellan Umeå universitet och alla dess medverkande lärosäten och skolhuvudmän. Utgående från de undertecknade avtalen har lokala samverkansaktiviteter (t ex FoU-projekt) påbörjats. Preliminära lärdomar så långt rör bland annat vikten av likvärdigt organisatoriskt ägarskap, involvering av samtliga organisatoriska nivåer samt långsiktighet och stabilitet.

2020-02-25

Hans Adolfsson
Rektor

Till ministern för högre utbildning och forskning, Matilda Ernkrans

Försöksverksamhet med samverkan kring praktiktäna forskning (ULF), delredovisning 2019

Under 2019 har arbetet i försöksverksamheten med samverkan kring praktiktäna forskning utvecklats och fördjupats på ett positivt sätt. Samverkan mellan akademien och skolan sker inom ramen för fyra noder, vilka har etablerats kring oss som ansvariga universitet. Totalt medverkar 25 lärosäten och åtskilliga skolhuvudmän. Tillsammans skapar vi långsiktigt hållbara förutsättningar för samverkan kring praktiktäna forskning.

Vi värdesätter det förtroende regeringen visar våra lärosäten genom uppdraget, och uppskattar möjligheten att därigenom ta fram underlag till förslag om en långsiktigt hållbar satsning på en infrastruktur som leder till en skola på vetenskaplig grund och stärker lärarprofessionens kunskapsbas.

I delredovisningen för 2019 beskrivs såväl den nationella samordningen som arbetet i de fyra noderna. Delredovisningen 2019 innefattar också en delrapport från den norska forskargrupp som har i uppdrag att löpande utvärdera försöksverksamheten. Utvärderarnas delrapport bifogas Göteborgs universitets redovisning.

Eva Wiberg
Rektor
Göteborgs universitet

Johan Sterte
Rektor
Karlstads universitet

Hans Adolfsson
Rektor
Umeå universitet

Eva Åkesson
Rektor
Uppsala universitet

Sammanfattning av den nationella ULF-verksamheten

Preliminära slutsatser och erfarenheter

Efter tre av försöksverksamhetens fem år har preliminära slutsatser utkristalliserats inom tre centrala områden. Det hittillsvarande arbetet visar, för det första, på betydelsen av ett *gemensamt ägarskap mellan lärosäte och skolhuvudman*. Att parterna gemensamt diskuterar, och fattar beslut om, strategier och organisation för samverkan, genom till exempel ett samägt lokalt ledningsorgan, garanterar att professionernas frågor ställs i centrum. Det är, för det andra, centralt att *samverkan involverar flertalet organisatoriska nivåer hos respektive part*. ULF-avtalens konstruktion skiljer sig åt eftersom de speglar skolhuvudmännens, lärosätenas respektive nodernas specifika förutsättningar. En gemensam erfarenhet är emellertid att förutsättningarna för långsiktigt hållbar samverkan ökar om aktörer på flera olika nivåer hos respektive part involveras i avtalsprocesserna. För det tredje visar erfarenheterna att gemensamma processer för att identifiera professionens frågor och behov av kunskap möjliggör *lokalt förankrade forsknings- och utvecklingsperspektiv*. När lärare/förskollärare och forskare tillsammans utbyter idéer och erfarenheter läggs grunden för skolutveckling på professionens villkor.

Organisation och huvudsakliga aktiviteter

Försöksverksamheten ULF samordnas med utgångspunkt i en gemensam avsiktsförklaring undertecknad av rektorerna vid de fyra ansvariga universiteten. Rektorernas *huvudmannaråd* diskuterar strategiska frågor om försöksverksamhetens långsiktiga utveckling. Den *nationella samordningsgruppen* ansvarar för löpande samordning, erfarenhetsutbyte och kommunikation. Samordningsgruppen består av företrädare med ledningsansvar för lärarutbildning samt av projektledare vid de fyra ansvariga universiteten. Läsåret 2019/2020 innehas ordförandeskapet i samordningsgruppen av Karlstads universitet. Samordningsgruppen rapporterar till huvudmannarådet.

Regionalt bedrivs arbetet inom ramen för fyra noder som totalt inkluderar 25 lärosäten: Göteborgsnoden (6 lärosäten), Karlstadsnoden (4 lärosäten), Umeånoden (6 lärosäten) och Uppsalanoden (9 lärosäten). Under 2019 har arbetet i de fyra noderna utvecklats och fördjupats. Åtskilliga ULF-avtal har tecknats mellan enskilt lärosäte och skolhuvudman inom ramen för nodernas arbete, antingen som nya avtal eller som tilläggsavtal till befintliga avtal, till exempel VFU-avtal, och ytterligare avtal är under planering.

Samordningsgruppen har träffats löpande under 2019. Förutom erfarenhetsutbyte kring arbetet som bedrivs inom de fyra noderna har samordningsgruppen fört dialog med nationella aktörer vars uppdrag och roller har beröringspunkter med försöksverksamheten, däribland Skolverket (september), Skolforskningsinstitutet (oktober) samt Utbildningsvetenskapliga kommitténs huvudsekreterare (oktober).

Enskilda företrädare för den nationella samordningsgruppen har också presenterat och diskuterat erfarenheter från försöksverksamheten i en rad externa sammanhang, till exempel: konferensen Högskola och samhälle i samverkan (Örebro, maj), FoU Skola vid Regionförbundet Skåne (Lund, december), Utbildningsberedningen, Sveriges kommuner och regioner (Stockholm, september), rundabordsamtal om praktiska forskning arrangerat av Ifous (Stockholm, oktober) samt vid ett flertal seminarium i Almedalen (Visby, juli).

Vidare har den nationella samordningsgruppen, i samarbete med Sveriges universitets- och högskolors förbund (SUHF), arrangerat ett seminarium i Almedalen (juli) samt ett rundabordssamtal i Stockholm (oktober). Vid de båda tillfällena deltog företrädare för professionen, skolhuvudmännen, högskolesektorn, hälso- och sjukvårdsområdet och nationella myndigheter och organisationer i samtal om hur erfarenheterna från försöksverksamheten kan utgöra underlag för kommande förslag till en permanent nationell satsning inom området.

Försöksverksamheten utvärderas löpande av en forskargrupp vid Universitetet i Sørøst-Norge, under ledning av professor Tine Sophie Prøitz. Under 2019 har forskargruppen observerat samordningsgruppens arbete samt det ovan nämnda rundabordssamtalet. Forskargruppen har också genomfört intervjuer och platsbesök i skolor och hos skolhuvudmän inom ramen för fallstudier i de fyra noderna. Forskargruppens del-utvärdering 2019 gäller hela den nationella ULF försöksverksamheten och bifogas delrapporten från Göteborgs universitet.

Liksom föregående år samordnas kommunikativa insatser av ett kommunikatörsnätverk som består av kommunikatörer vid de ansvariga universiteten. Kommunikatörerna har också löpande kontakt med kommunikatörer vid medverkande lärosäten, mot bakgrund av den tidigare framtagna gemensamma kommunikationsplanen. Den nationella webbplats (www.ulfavtal.se) vi har etablerat för löpande kommunikation och informationsspridning har utvecklats under året. Webbplatsen har kompletterats med en lista över pågående aktiviteter i de fyra noderna. Försöksverksamheten är också etablerad på sociala medier genom aktiviteter på Facebook och Twitter, där ULF når intressenter inom skolområdet. Försöksverksamheten har också uppmärksammats i nyhets- och branschmedia och i tidskrifter, till exempel Göteborgs-Posten, Göteborg Direkt och Tidningen Curie.

ULF-verksamheten vid Umeå-noden

Samverkan mellan lärosäten och skolhuvudmän behövs för att tydliggöra forsknings- och utvecklingsbehov och ge möjlighet för lärare och forskare att samverka kring identifierade behov, som ett led i skolans och lärosätets kvalitetsarbete. Parternas ömsesidiga och långsiktiga engagemang är en förutsättning för att skapa hållbar forskning och utveckling och tillgängliggöra utvecklings- och forskningsresultat även utanför den egna miljön. Den praktiktäna forskningen inom försöksverksamheten ska hålla hög vetenskaplig kvalitet, vara tydligt kopplad till verksamhetsutveckling, och dokumenteras genom publikationer.

Sammanfattningsvis är syftet med försöksverksamheten ULF vid Umeå universitet att:

- skolans behov ska utgöra en väsentlig del av vägledningen för forskningen,
- basera verksamhetsutveckling på såväl beprövad erfarenhet som forskning,
- vidareutveckla tillämpningsinriktad utbildningsvetenskaplig forskning,
- genom samverkan mellan skola och lärosäte skapa långsiktigt hållbara strukturer för att initiera, genomföra och i övrigt främja praktiktäna forskning och verksamhetsutveckling,
- stärka lärarutbildningen via studenternas medverkan i försöksverksamheten samt att
- stärka både utvecklingskompetens och vetenskaplig kompetens vid både skolor och lärosäten.

Det är en *symmetrisk och komplementär* ansats i meningen att samverkan bygger likvärdigt på parternas behov, kompetenser och engagemang, som kompletterar varandra. Det innebär att:

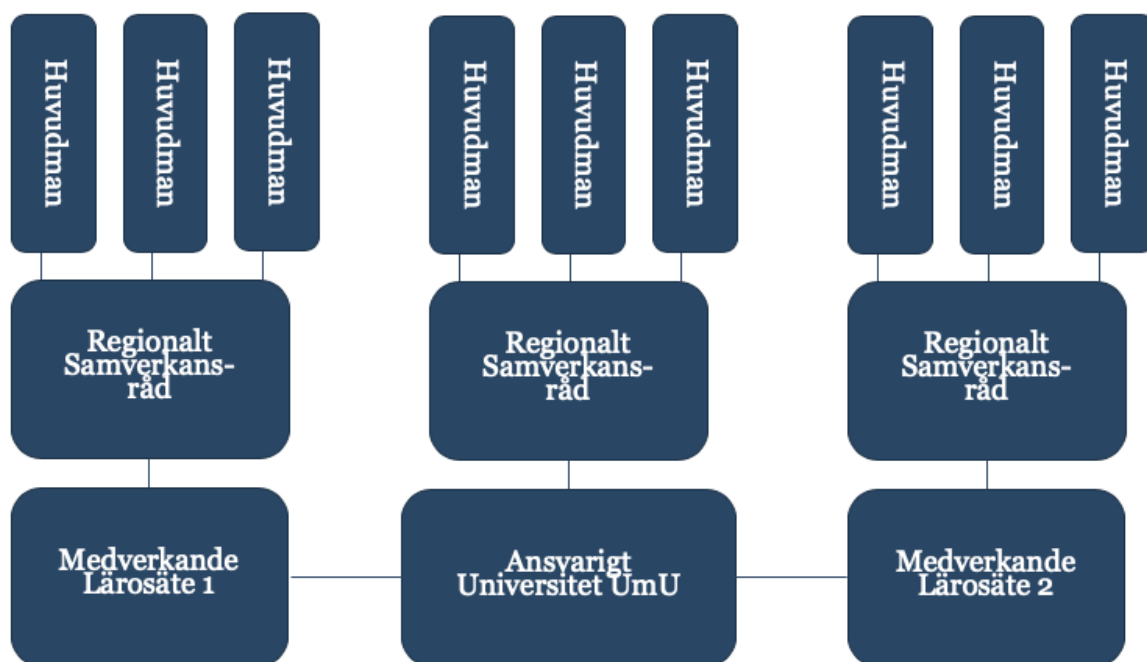
- skolans verksamhetsutveckling baseras på, bland annat, vetenskaplig grund och lärosätets utveckling av lärarutbildning och forskning baseras på, bland annat, dess relevans för utbildningssystemet,
- lärares, skolledares och annan skolpersonals kompetens att identifiera, genomföra och utvärdera verksamhetsutveckling och forskares utbildningsvetenskapliga forskningskompetens värderas lika,
- skolans och lärosätets engagemang i FoU är långsiktigt och symmetriskt bland annat i termer av ekonomiska och personella resurser samt att
- satsningarna är komplementära i meningen att parterna bidrar med delvis olika kompetens och resurser.

Mer information finns på ULF-verksamhetens nationella hemsida ulfavtal.se och den lokala Umeå-hemsidan umu.se/lararhogskolan/samarbeta-med-oss/ulf

Organisation och samverkan

Organisationen presenteras i tre huvudsakliga komponenter: Den lokala ULF-organisationen vid Umeå universitet, samverkan mellan Umeå universitet och dess fem medverkande lärosäten samt samverkan mellan Umeå universitet och dess i regionen fem medverkande skolhuvudmän, se principskiss för den övergripande samverkanstrukturen i figuren nedan.

Lokal organisation

Umeå universitets rektor har övergripande ansvar för UmU-delen av försöksverksamheten. Lärarhögskolan har operativt ansvar, och bereder ULF-ärenden i sin ordinarie organisation (ledningsgrupp, forskningskommitté, styrelse), samt har tillsatt två samverkanslektorer för arbete med ULF och en referensgrupp bestående av seniora forskningsledare med erfarenhet av praktisk forskning. Även en kommunikätorsresurs är knuten till verksamheten. Ledning av verksamheten samordnas vid ordinarie dialogmöten mellan universitetsledningen och Lärarhögskolans ledning. En ULF-planeringsgrupp hanterar de mer praktiska aspekterna av verksamhetens organisering.

Med Umeå universitetet medverkande lärosäten

Umeå universitet samverkar och undertecknar avtal med fem medverkande lärosäten: Luleå tekniska universitet, Mittuniversitetet, Högskolan Dalarna, Mälardalens högskola och Örebro universitet. Vart och ett av dessa samt Umeå universitet samverkar i sin tur, och ska ha (nya eller sedan tidigare existerande) för försöksverksamheten funktionella avtal, med ett antal medverkande skolhuvudmän. ULF försöksverksamheten ska vara väl förankrad i medverkande partners organisationer. Varje lärosäte bildar tillsammans med företrädare för ett antal skolhuvudmän varsitt regionalt samverkansråd (kan ha annan benämning). Lärosätena tecknar inom försöksverksamheten avtal med skolhuvudmän, i första hand inom den egna regionen även om undantag kan förekomma.

Regelbundna lärosätesdialoger med representanter från Umeå universitet och medverkande lärosäten bildar en rådgivande referensgrupp för utveckling, erfarenhetsutbyte samt initiering och genomförande av specifika samverkansaktiviteter.

Med Umeå universitet medverkande skolhuvudmän

Under denna punkt, och motsvarande punkter nedan, tas av utrymmeskäl endast upp de skolhuvudmän som har direkt samverkan med Umeå universitet och inte de skolhuvudmän som samverkar med de fem medverkande lärosätena.

Umeå universitet samverkar och undertecknar avtal lokalt med fem medverkande skolhuvudmän: Piteå, Umeå, Vännäs och Örnsköldsviks kommuner samt med Region 10. Den senare är en sammanslutning av tio mindre inlandskommuner (Arvidsjaur, Arjeplog, Dorotea, Lycksele, Malå, Norsjö, Sorsele, Storuman, Vilhelmina, Åsele) som via Region Västerbotten bildar en sammanhållen samverkansenhet.

Tillsammans med skolhuvudmän i regionen har Umeå universitet våren 2018 inrättat ett nytt samverkansråd som utöver praktisk forskning hanterar andra övergripande strategiska frågor som t ex VFU, fortbildning, lärarrekrytering, övningsskolor och kvalitetsarbete. Samverkansrådet tillsätter operativa arbetsgrupper, inklusive en grupp för ULF-verksamheten.

Pågående aktiviteter

Övergripande samverkansmodell

Grunden för Umeå universitet arbete med försöksverksamheten ULF är en dialogmodell som används både i dialogerna med lärosäten och med skolhuvudmän, där fokus är den symmetriska och komplementära ansatsen i kombination med avtal som skrivs med lärosäten och skolhuvudmän. Umeå universitets övergripande modell för försöksverksamheten består av följande delvis överlappande faser:

1. Inledande dialog och gemensam formulering av målsättningar och grundläggande principer för försöksverksamheten. Stor vikt har lagts vid denna fas som ska vara aktivt vägledande för hela ULF-verksamheten, och har lett fram till formuleringen av en ULF-plan (umu.se/lararhogskolan/samarbeta-med-oss/ulf/relaterad-information/) som är ett levande dokument som kan utvecklas under försöksverksamheten.
2. Dialog om lokala förutsättningar och prioriteringar. Utgående från den gemensamma ULF-planen inleds en fas där medverkande lärosäten respektive regionens medverkande skolhuvudmän inbjuds att framföra sina lokala önskemål och förslag. Det görs i dialog med lärosätena respektive skolhuvudmännen om deras lokala förutsättningar och mål i relation till den gemensamma övergripande ULF-planen. Denna fas inkluderar även lokal initiering och/eller vidareutveckling av samverkansstrukturer (organisatoriskt, personellt och ekonomiskt). Det medför att vart och ett av de medverkande lärosätena och huvudmännen arbetar med sinsemellan delvis olika strukturer och aktiviteter som är lokalt anpassade, men inom den gemensamma ULF-planens målsättningar och vägledande principer.
3. Undertecknande av lokala ULF-avtal, utgående från fas 1 och 2.

4. Fortsatt samverkan enligt ULF-avtalen, inklusive fortsatt utveckling av samverkansstrukturer och genomförande av lokala samverkansaktiviteter (t ex FoU-projekt).
5. Utvärdering och planering för fortsatt utveckling av samverkan efter försöksperioden.

Medverkande lärosäten i Umeå universitets-noden

Nedan presenteras kortfattat de medverkande lärosätenas arbete med ULF.

Högskolan Dalarna

Högskolan Dalarna vidareutvecklar samverkan inom ramen för försöksverksamheten ULF med skolhuvudmän genom att:

- Testa en regional ULF-modell för praktiktäna forskning som involverar lärare, forskare och studenter.
- Utarbeta nya rutiner för skolor och akademi att utveckla ett samskapande arbete för FoU.
- Utveckla tillämpningsinriktad utbildningsvetenskaplig forskning.
- Stärka både vetenskaplig- och utvecklingskompetens vid både skolor och lärosätet inklusive lärarutbildningen.
- Utveckla former för att sprida och förankra praktiktäna forskningsprojekt.

Vid Högskolan Dalarna bedrivs försöksverksamheten ULF inom ramen för ett regionalt samverkansarbete, *Pedagogiskt utvecklingscentrum Dalarna*, PUD. Inom försöksverksamheten förväntas parterna agera enligt de riktlinjer som finns inom PUD-samarbetet. Inom PUD träffas skolchefer, representanter från lärarutbildning och forskare flera gånger per termin.

Exempel på aktiviteter:

Inom ramen för försöksverksamheten ULF satsar Högskolan Dalarna på att utveckla en samverkansidé om kombinerade uppdrag som riktar sig till personer som är forskningsmeriterade och som har en anställning vid en skola i den region som Högskolan Dalarna verkar i – framförallt i Dalarna. Det rör personer som vid sidan av sina ordinarie läraruppdrag på delar av sin tjänst undervisar lärostudenter eller driver egna praktiktäna forskningsprojekt.

Ett annat exempel är att vi genom ULF gör insatser för att knyta ihop lärarutbildare med yrkesverksamma lärare, på olika sätt. Ett sådant sätt är att stimulera det vi kallar parlärskap – ett parlärskap innebär är att personer från skolan och lärosätet tillsammans planerar, genomför och utvärderar undervisning, inte var för sig. Ett tredje exempel är att vi ser över möjligheten att revidera framförallt ansökningssystem och design för en forskningsfond vi hanterar som kallas Skolforskningsfonden. Förändringarna är avsedda att ytterligare stimulera ett praktiktäna forsknings- och utvecklingsarbete vid lärosätet och i skolor i regionen.

Luleå tekniska universitet

Genom försöksverksamheten ULF vill Luleå tekniska universitet vidareutveckla samverkan med skolans huvudmän i regionen. En regional ULF-modell med lärare, forskare och studenter verksamma inom skolans och lärarutbildningens verksamheter har initierats. Modellen bygger på praktiktäna FoU. Aktiviteterna inom ULF-verksamheten syftar till att bygga samverkanskapacitet utifrån varje enskild skolhuvudmans förutsättningar. Ett nytt samverkansråd har bildats bestående

av representanter från skolhuvudmännen, Norrbottens kommuner och Luleå tekniska universitet. Sedan tidigare finns etablerade strukturer med Norrbottens kommuner som skapar goda förutsättningar för deras deltagande i försöksverksamheten ULF.

Exempel på aktiviteter:

- Workshops med huvudmän och lärosätesrepresentanter kring teman som examensarbete i samverkan, FoU-projekt, erfarenhets spridning och vidareutbildning för lärare och rektorer.
- En samverkanstjänst har etablerats i en av kommunerna.
- Utlysning av FoU-medel för samverkansprojekt mellan skolhuvudmän och forskare vid universitetet. Hittills har tre projekt startat.
- Planerad seminarieserie vid Vetenskapens hus, Luleå, som ska fungera som en mötesplats för kunskap och dialog med målgrupperna lärare, rektorer, forskare och lärarutbildare.

Mittuniversitetet

Mittuniversitetet bygger på befintliga och strukturer för att öka möjligheterna för regionens kommuner och det egna lärosätet att delta i praktisknära skolforskning samt ta del av och basera sin verksamhet på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Personal från skolhuvudmännen samt vid lärarutbildningen och rektorsutbildningen utgör centrala samarbetspartner i framtagandet av långsiktiga samverkansmodeller. Mittuniversitetet har en etablerad struktur för skolsamverkan, Regionalt utvecklingsnätverk, RUN. Inom RUN ingår samordning, utveckling och forskningsanknytning i förskola, fritidshem, skolverksamheter, lärarutbildning samt kompetensutveckling för parternas personal. Både lärarutbildningen och de 19 kommuner som är med i RUN är representerade i ledningsgruppen och fattar exempelvis beslut om verksamhetsplan och budget. Alla 19 avtalskommuner är också med och finansierar RUN:s verksamhet. Försöksverksamheten ULF ingår i dessa strukturer via RUN-kansliet.

Mittuniversitetets målsättningar är följande:

- Att pröva olika kompetensutvecklande aktiviteter med syfte att stärka både regionens skolors samt lärarutbildningens möjligheter att bedriva en verksamhet baserad på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.
- Att utveckla en långsiktig och funktionell infrastruktur som ökar skolornas och lärarutbildningens möjligheter att aktivt ta del av forskningsresultat.
- Att utveckla och stärka de långsiktiga organisatoriska, finansiella och personella förutsättningarna för forskare på lärosätet och skolor i regionen att delta i FoU-projekt för att testa olika samverkansmodeller.

Exempel på aktiviteter:

Mittuniversitetet genomför en satsning på att ta fram forskningscirkel som bygger på kommunernas önskemål om teman. Framtagning av gemensamma intentioner och ramar samt fortbildning av cirkelledare har utgjort viktiga delar i detta arbete där nio forskningscirkel är

planerade. En workshop kring utveckling av examensarbeten i praktknära riktning har genomförts.

Mälardalens högskola

Mälardalens högskolas syfte med försöksverksamheten ULF är att stärka både övningsskolornas klassrumspraktik, relationen mellan forskning och lärarutbildning samt bidra till kompetensutveckling av handledare, genom att:

- Ta tillvara på forskningsresultat och kunskaper från skolutvecklingsprojekt i samverkan som integreras i lärarutbildningarna, i syfte att stärka studenternas förmåga att arbeta som lärare i en klassrumspraktik på vetenskaplig grund.
- Fokusera på skolhuvudmannens behov av skolutveckling vilka identifieras och förs in i lärarutbildningarna.

Mälardalens högskola använder redan etablerade samverkansavtal med skolhuvudmännen inom försöksverksamheten med övningsskolor, i dessa framgår det tydligt att båda parterna har ett gemensamt ansvar. Mälardalens högskola har även ett centralt samverkansavtal – *samhällskontraktet*, som är en struktur för samverkan inom offentlig sektor med regionen. *Mälardalens Kompetenscentrum för Lärande*, MKL, är en del av samhällskontraktet och här möts företrädare för regionen och lärosätet. Lärarutbildningen och skolan i regionen är prioriterade för MKL och fokus är primärt FoU och kompetensförsörjning. Försöksverksamheten ULF ingår i denna samverkansstruktur.

Örebro universitet

Arbetet med försöksverksamheten ULF integreras i den satsning som Örebro universitet gör på *Framtidens lärarutbildning* och den praktknära forskningen integreras i lärarutbildningens olika forskningsprofiler. Den praktknära forskningen innebär att lärosätet i samverkan med skolhuvudmännen bedriver forskning och verksamhetsutveckling i jämbördig samverkan med regionens skolhuvudmän om skolans verksamhet i ett brett perspektiv. Den praktknära forskningen syftar till att skapa ny kunskap, stärka den vetenskapliga grunden för skolans verksamhet och att skapa en ökad förståelse för elevers arbete i skolan. En första omgång med avtal är undertecknade och i december har det varit deadline för en ny utlysningssomgång.

Örebro universitet har inrättat ett *Regionalt samverkansråd* för skola, forskning, verksamhetsutveckling och utbildning som innefattar all form av samverkan mellan Lärarutbildningen vid Örebro universitet och regionens skolhuvudmän. Det *regionala samverkansrådet* utgör en arena som ger både universitetet och regionens skolhuvudmän möjlighet till delaktighet och inflytande, frågor som rådet behandlar är lärarutbildning, praktknära forskning, kommundoktorander och verksamhetsutveckling. I den regionala samverkansorganisationen är universitetet, regionens skolhuvudmän och region Örebro län huvudintressenterna.

Exempel på aktiviteter:

Ett antal forskare vid Örebro universitet arbetar tillsammans med Örebro kommun i syfte att utveckla former för lärares kollegiala lärande. Projektet kallas KLÖS – Kollegialt lärande i Örebro Skolor. Ett av dessa samarbeten är med Almbyskolan där matematikundervisningen kartläggs och formerna för samarbete och utveckling undersöks. Detta ska utmynna i ett utvecklingsarbete på

Almbyskolan som gemensamt bestäms av lärare och forskare och som ska präglas av ett kollegialt lärande.

Aktiviteter i samverkan mellan skolhuvudmän och Umeå universitet

Piteå kommun

Piteå kommun har sedan tidigare en etablerad samverkansstruktur för samarbete mellan akademi och skola, och ser FoU som ett sätt att bygga broar mellan forskning och utvecklingsarbete. Inom ramen för försöksverksamheten ULF testas och utvecklas inträdesstrukturer som förenklar för skola och akademi att delta i gemensamma och praktiktäna FoU-projekt i syfte att utveckla en skola på vetenskaplig grund. Piteå kommun lägger fokus på att samverka genom befintliga strukturer för kunskapsbildning och det systematiska kvalitetsarbetet. För att få till samverkan mellan forskare, lärare och skolledare används aktionsforskning, där forskare har både en handledande och forskande roll, där de bidrar både med teoretiska och praktiska kunskaper samtidigt som de bedriver studier av aktionsforskningsprocesserna. Examensarbete i samverkan ska bygga vidare på befintliga strukturer för verksamhetsförlagd utbildning och skolans systematiska kvalitetsarbete.

Region 10, R10

R10 är en sammanslutning av 10 inlandskommuner med gemensamma utmaningar för skolorna. I samarbetet ingår Arjeplog, Arvidsjaur, Dorotea, Lycksele, Malå, Norsjö, Sorsele, Storuman, Vilhelmina och Åsele. Inom R10 finns det en uppbyggd samverkan mellan glesbygdskommunerna inom skolans område, vilket är en förutsättning för att de små kommunerna ska kunna samarbeta med praktiktäna forskning. Inom ramen för försöksverksamheten ULF prövas så kallade Change Labs där lärare, skolledare och forskare tillsammans inventerar, problematiserar, analyserar och arbetar för att utveckla nya pedagogiska metoder. Fokus i FoU-projektet är Fjärr- och distansbaserat lärande i glesbygdskommuner, och inkluderar även skolledares kompetenser att organisera och samordna fjärrundervisning mellan kommunerna.

Vännäs kommun

Vännäs kommun skapar inom ramen för försöksverksamheten ULF en samverkansstruktur som de ser som en helikopterplatta – plattan fungerar som ingång för forskare att komma i kontakt med kommunen, men även för att sprida kunskaper och erfarenheter vidare till andra delar av skolan. Tillsammans med Umeå universitet bedriver de ett gemensamt FoU-projekt som testar och utvecklar nya metoder och arbetssätt i undervisningen för att förbättra elevernas lärande i matematik. De långsiktiga målen är att öka elevernas motivation och måluppfyllelse i ämnet matematik och att stärka lärarens undervisningsskicklighet. Saker som behandlas är att få eleverna engagerade i problemlösning, formativ bedömning samt interaktion mellan elever och lärare.

Umeå kommun

Umeå kommun utvecklar inom försöksverksamheten ULF nya samverkande strukturer som kan främja FoU-projekt kopplade till verksamhetsutveckling, som exempelvis miljöer och mötesplatser. I syfte att skapa mer tillgängliga lärmiljöer för elever med funktionsvariationer har de flesta av högstadieskolorna infört så kallade flexteam. De som arbetar i flexteamet är lärare med lång erfarenhet av elever i behov av särskilt stöd, elever med problematisk skolfrånvaro och elever som är särbegåvade. Syftet med FoU-projektet är att forskare i samverkan med flexteam utvecklar

en mer välgrundad design och utvärdering av hur tillgängliga lärmiljöer kan främja lärandet för elever med funktionsvariationer.

Örnsköldsviks kommun

Örnsköldsviks kommun har två olika FoU-projekt för samverkan inom ULF-avtalet: Hur man kan stärka och utveckla gymnasieelevers medborgarbildning samt utveckling av strategier för fjärrundervisning. Förutom samverkan med Umeå universitet, baseras utvecklingen av medborgarbildning i kommunen även på en demokrati- och värdegrundssatsning tillsammans med Raoul Wallenberg Academy. Örnsköldsviks skolor har en strategi som utgår från att lärande och utveckling ska ske i ett socialt sammanhang där barn, elever och vuxna lär tillsammans med andra, att kompetensutveckling på alla nivåer ska utgå från forskning och att ett forskningsbaserat arbetssätt ska användas. I FoU-projektet undersöks hur man kan stimulera och utveckla elevernas medborgarbildning på gymnasiets yrkesprogram. Fjärrundervisning är ett annat FoU-projekt där de arbetar för att skolan ska bli mer likvärdig i elevens rätt till undervisning av exempelvis behöriga lärare, undervisning på sitt modersmål, moderna språk och specialpedagogisk verksamhet oberoende av vilken skola de går på.

Finansiering

Av statsanslaget på totalt ca 30 mkr till Umeå universitet har ca 6 mkr avsatts till universitetets organisation av försöksverksamheten, inklusive nationell samordning och extern utvärdering. Det är främst kommunikatörsresursen, samverkanslektorerna och den nationella utvärderingen som finansieras från denna avsättning men även kostnader för resor och möten. Budget och utfall stämmer väl överens.

Återstående ca 24 mkr har fördelats lika till samverkansaktiviteter vid Umeå universitet och de fem medverkande lärosätena, dvs ca 4 mkr per lärosäte. Varje lärosäte har i avtal specificerat en försöksverksamhet i linje med den övergripande ULF-planen och själva medfinansierat med minst lika mycket som erhållits från statsanslaget. Totalt bidrar Umeå universitet med ca 12 mkr ur egna medel till FoU-aktiviteter inom ULF. Vart och ett av lärosätena samverkar med flera skolhuvudmän vardera, som i sin tur bidrar med substantiell medfinansiering (i ekonomiska och/eller personella resurser) till samverkan. Totalt sett satsas alltså betydligt större resurser än det erhållna statsanslaget i ULF försöksverksamheten.

Alla avtal med medverkande lärosäten blev klara under 2019 och medel har fördelats ut enligt plan. En årlig uppföljning görs för att säkerställa att statsanslaget förbrukas och om så inte är fallet ska medel föras tillbaka till Umeå universitet för vidare omfördelning. Den första uppföljningen visar att skillnad mellan budget och utfall främst beror på något försenade anställningar. Den totala bedömningen är dock att hela anslaget kommer att förbrukas inom försöksperioden.

Lägesbeskrivning

Utgående från ovan nämnda fem faser i Umeå universitets modell för försöksverksamheten är lägesbeskrivningen följande:

1. Inledande dialog och gemensam formulering av målsättningar och grundläggande principer för försöksverksamheten är genomförd. En revidering av ULF-planen har inletts januari 2020 för att uppdatera och anpassa till pågående arbete och erfarenheter som gjorts.

2. Dialog om lokala förutsättningar och prioriteringar inom den gemensamma ULF-planen samt utveckling av samverkansstrukturer. Denna fas har varit omfattande, och är nu i huvudsak genomförd i och med att avtalsarbetet fram till parternas undertecknande slutförts.
3. Undertecknande av lokala ULF-avtal och initiering av aktiviteter. Även denna fas är genomförd och avtal är undertecknade med samtliga fem lärosäten inom Umeå och med samtliga fem skolhuvudmän inom Umeå-regionen: Avtal mellan medverkande lärosäten och deras regionala medverkande huvudmän är i huvudsak genomförda men redovisas av utrymmesskäl inte här.
4. Fortsatt samverkan i genomförande av ULF-avtalen. Då samtliga avtal undertecknats är denna fas nu under genomförande och arbetet har intensifierats. Forskargrupper har tillsatts och genomförande av planerade FoU-projekt pågår liksom lokal initiering och vidareutveckling av samverkansstrukturer. Ett exempel är den organisatoriska och personella struktur som tillkommit kring genomförande av examensarbeten i samverkan hos såväl lärosäte som skolhuvudman. Ett annat exempel är olika samverkansaktiviteter (FoU-konferens, workshop om samverkan, Webinarier, etc.) som stärker kontakt och erfarenhetsutbyte av försöksverksamheten mellan aktörer på olika nivåer vid lärosäte och hos skolhuvudman. Vad gäller resultat av de FoU-projekt som pågår är det ännu i huvudsak för tidigt att kunna rapportera resultat i form av färdiga forskningsartiklar. I några FoU-projekt har artikelskrivande inletts och publikationer är att vänta framgent. Spridning av forskningsresultat i samverkan i form av olika varianter av seminarier är däremot pågående hos skolhuvudmän (Webinarier, seminarieserier etc.). Dessa fungerar som viktiga forum för att initiera diskussion och gemensamt prövande av forskningens kvalitet samt för spridning av forskningsresultat, och väntas sammantaget bidra till verksamheternas pågående utveckling.
5. Utvärdering och planering för fortsatt utveckling av samverkan efter försöksperioden. Denna fas har inletts såtillvida att organisatoriska och personella funktioner till stöd för fortsatt samverkan grundlagts i tidigare faser. I och med att avtalsarbetet avslutats fokuseras nu fortsatt utvecklad och fördjupad samverkan exempelvis genom de samverkanslektorer som tillsatts vid några av lärosätena och via inrättandet av vetenskapliga råd hos huvudmän där samverkansparterna finns representerade. De vetenskapliga råden ser ut att ha potential att framgent kunna utgöra viktiga arenor för initiativ och fortsatt samverkan. Införandet av fasta och återkommande strukturer för FoU-konferenser bidrar också till fortsatt utveckling av samverkan. Generellt riktas fortsatt utveckling mot att mer förfinat utveckla och pröva hållbara strukturer för kontakt mellan de samverkande parternas olika organisatoriska nivåer och att förankra dem intern och externt.

Preliminära lärdomar

Med utgångspunkt i Umeå universitets dialogmodell (symmetrisk och komplementär ansats) och de olika faser som identifierats i försöksverksamheten ges nedan en mer reflexiv beskrivning av arbetet och tentativa lärdomar hitintills.

1. Målsättningar och vägledande principer
Inledande dialog och gemensam formulering av målsättningar och grundläggande principer har utgjort ett betydelsefullt och viktigt led i att skapa förståelse och samsyn kring försöksverksamheten hos medverkande lärosäte och skolhuvudmän. Erfarenheter av praktisk forskning varierar och begrepp centrala för försöksverksamheten (samverkan, skolutveckling, praktisk forskning, vetenskaplig grund, beprövad erfarenhet, etc.) inrymmer komplexitet och olika perspektiv. Dialogen har mot bakgrund av detta varit lärrik för de

samverkande parter som ingått och den processuella framväxten av ULF-planen har varit av vikt. Hitintills har dock huvudsakligen personer i ledningsfunktioner hos huvudman och lärosäte varit substantiellt involverade i formulering av övergripande mål och vägledande principer. Framgent är det därför värdefullt att hålla dialogen levande och ytterligare involvera lärare och forskare i vidareutveckling av den övergripande planen.

Medverkande parter har sett positivt på att arbeta i enlighet med den i fas 1 gemensamt formulerade ULF-planen vilket indikerar att den fungerat som vägledning. Skrivningarna i planen är specifika utan att för den skull detaljstyra och ingående skolhuvudmän och lärosäten har frihet att arbeta på sinsemellan olika sätt. Något som blivit tydligt är att delar av planen som initialt skrevs fram mer övergripande, dvs. inte specificerades i detalj, också är områden där utveckling inte kunnat drivas i önskvärd takt. Exempel på ett sådant område är försöksverksamhetens koppling till lärarutbildning som är organisatoriskt komplex och utmanande (se nedan). Något att utveckla framöver är att ytterligare ta tillvara lärdomar hos parter som kommit längre t ex. vad gäller utveckling av examensarbeten i samverkan.

2. Dialog om lokala förutsättningar och prioriteringar

Den modell för samverkan som prövas utgår från gemensamt formulerad ULF-plan men tar kontextuell hänsyn och ger utrymme för lokala behov och prioriteringar, med följd att medverkande lärosäten och huvudmän utvecklar sinsemellan delvis olika strukturer och aktiviteter. Samverkande parter framstår nöjda med modellen som karaktäriseras av att vara "centraliserad" beträffande grundläggande målsättningar och vägledande principer men vad gäller kontextuell hänsyn (parternas förutsättningar och behov) även har "decentraliserade" drag.

Konstateras kan att arbete med samverkande parter initiativ, förankring och beslut om strukturer varit omfattande och mer tidskrävande än förväntat, vilket illustrerar det problematiska i rådande brist på tillräckliga samverkanstrukturer. ULF-planen har visat sig fungera vägledande och drivande, inte minst vad gäller förståelse för att strukturer för samverkan, inom och mellan parternas organisationer, utgör en nödvändig del av ULF försöksverksamhet. En viktig lärdom är att det är lätt att fokusera externa strukturer för möten med samverkanspart men att det är av minst lika stor vikt att bygga starka strukturer inom den egna organisationen. Externt och internt behöver på så sätt nogsamt balanseras och synkroniseras för att möjliggöra utveckling. Starka strukturer internt är dessutom avgörande för att kunna prioritera försöksverksamheten ULF i relation till många andra prioriteringar och torde vara helt avgörande för långsiktigheten i samverkan och för att undvika känslighet för organisatoriska, personella och ekonomiska förändringar.

En styrka hos den dialogmodell som prövas är att ingen skolhuvudman utesluts i ULF försöksverksamhet utan att samtliga inbjuds att delta efter sina förutsättningar. Modellen bygger på så sätt inte på deltagande skolhuvudmäns inbördes konkurrens och kan därmed sägas stärka likvärdighet och fungera inkluderande.

3. ULF-avtal

Avtalen fokuserar att och hur de vägledande principerna i ULF-planen avses följas och gestaltas i strukturer och aktiviteter. Vikten av att avtalsinnehållet är väl och långsiktigt förankrat i respektive organisationer kan inte nog betonas, detta för att undvika satsningar som blir marginella, svagt prioriterade eller personberoende och känsliga för förändring och därmed riskerar att bli kortvariga. Trots att arbetet med försöksverksamheten som den formulerats i avtalen nu genomförs är det ännu osäkert hur stabila strukturerna är vid olika påfrestningar. Ett nationellt permanent ULF-avtal betraktar vi som en nödvändig förutsättning för att säkra det arbete som hitintills gjorts. Med tanke på den tid och energi det tar att utveckla strukturer

är det av vikt att också hålla dem vitala och prioriterade.

I Umeå universitets avtal med regionala medverkande skolhuvudmän har skolans behov varit vägledande i den mening att skolhuvudmän bestämt den innehållsliga inriktningen för aktiviteterna. Formatet för aktiviteter och utformning av strukturer har bestämts i samråd mellan parterna och med utgångspunkt i ULF-planen. I vår strävan att i uppbyggnadsskedet prioritera långsiktighet och därmed initialt förankra ULF försöksverksamhet på ledningsnivåer i skolhuvudmännens styrkedjor är det till stor del huvudmännens kvalitetssystem och organisation på förvaltningsnivå som medverkat till initiativ och planering, medan skolledare, lärare och även enskilda forskare i de flesta fall kommit att involveras i mindre omfattning i övergripande initiativtagning och planering. Samtidigt konstaterar vi att skolledare, lärare och forskare medverkar i lokal planering och genomförande av aktiviteter. Vår ambition framgent är dock att stärka såväl forskares som skolledares och lärares medverkan och möjligheter till initiativtagande.

En generell utmaning är försöksverksamhetens koppling till lärarutbildning som på intet sätt är lågt prioriterad men organisatoriskt ytterst komplex involverande en mängd olika komponenter (programstrukturer, examensordning, kursplaner) och stora innehållsliga utmaningar (möjligheter och incitament för studenter, lärare och forskare att samverka). Arbetet har initialt inte kunnat drivas i önskad takt därför har en samverkanslektor på 50% anställts vid UmU som huvudsakligen arbetar med examensarbeten i samverkan och utbildning på avancerad nivå för lärare i syfte att stärka forskningsanknytning i praktiken. Kartläggning av olika komponenter pågår och positiva aspekter av samverkan har kunnat skönjas då skolhuvudmän som samverkande part fungerar drivande i arbetet.

Avtalsarbetet inom ULF försöksverksamhet har lett till fler och mer välförankrade konkreta satsningar, men än är det för tidigt att kunna uttala sig om resultaten och om hur den viktiga balansen mellan forskning och utveckling faller ut i de olika FoU-projekten. En utmaning är att inte underskatta komplexiteten i de samverkande sammanhangen och att med långa startsträckor skapa goda förutsättningar för högkvalitativ forskning och utveckling. En av ansatserna vid UmU har varit att fördela få men stora anslag i avsikten att möjliggöra fullständiga forskningsstudier och inte enbart initiering. UmU har därför valt att regionalt komplettera ULF-anslaget med ca 12 mkr i egna satsningar och medverkande parter bidrar alla med medfinansiering. En annan utmaning är att FoU-projekten verkligen leder till bra skolutveckling, och inte bara ger abstrakta forskningsresultat som blir svåra att använda i praktiken. Det finns ytterligare en utmaning i forskningsanvändningen i praktiken som ytterst är beroende av enskilda individers erfarenheter och förståelse och som också kräver samverkande parter arbete med organisationernas kulturer. En grundläggande förutsättning för att möta utmaningarna är att F och U, forskning och utveckling, verkligen samverkar och inte bara sker i parallella spår.

4. Fortsatt samverkan i genomförande av ULF-avtalen

Denna del är under genomförande och det är för tidigt att i någon större utsträckning uttala sig om lärdomar. I arbetet möter de samverkande parterna både väntade och oväntade hinder och utmaningar av olika karaktär. Avgörande för att hantera detta är en ömsesidig respekt för varandra och de olika villkor parterna verkar under, samt en stark gemensam vilja att övervinna hindren. Flertalet medverkande är mycket positiva, men det behövs även att investeringarna resulterar i konkreta resultat som motiverar fortsatta satsningar. En utmaning är också att bygga kapacitet att långvarigt tillvarata de resultat som faller ut i form av konkreta forskningsresultat och strukturer men också i form av personlig utveckling, ömsesidigt förtroende och engagemang.

En utmaning i den fortsatta samverkan mellan lärosäte och skolhuvudmän är vad som sker när

ULF-avtalen iscensätts. En lärdom är att avtalen fungerat som viktiga katalysatorer för metadiolog mellan de samverkande parterna om intentioner och gemensamma beröringspunkter. I genomförandefasen blir fokus av naturliga skäl ett annat och det krävs nya incitament för att hålla liv i en dialog bortom aktiviteter och konkreta lösningar på problem som uppstår. Nya initiativ bygger i denna fas än tydligare på intresse och prioriteringar hos de ingående parterna.

5. Utvärdering och planering för fortsatt utveckling av samverkan efter försöksperioden
Då denna fas delvis påbörjats och är i vardande väljer vi att avvakta till kommande delrapport.

Slutsatser

Tentativa lärdomar av försöksverksamheten sammanfattas nedan i tre huvudsakliga slutsatser.

Likvärdigt organisatoriskt ägarskap – en förutsättning

Det finns en stark och väl grundad enighet inom arbetet med ULF försöksverksamhet att samverkan ska ägas likvärdigt av bägge parter i meningen att den är symmetrisk (bägges behov och vilja värderas lika) och komplementär (bägges delvis olika kompetenser och resurser är centrala). Även om vi kommit en bra bit på väg återstår mycket arbete med att konkretisera dessa principer, men det finns en ömsesidig respekt hos bägge parter och en vilja att hantera väntade och oväntade utmaningar. Likvärdighet och samägarskap är vad som garanterar att skolprofessionens frågor står i centrum. Vi har kommit relativt långt i att skolans frågor prioriteras lika högt, eller högre, jämfört med lärosätets frågor. Då vi sett det nödvändigt att initialt förankra samverkan på ledningsnivå är det än så länge så att försöksverksamheten i större utsträckning lyfter frågor från skolans förvaltningsnivå/frågor sprungna ur skolans systematiska kvalitetsarbete, vilket inte nödvändigtvis alltid är detsamma som lärares specifika frågor.

Avtal bör involvera samtliga organisatoriska nivåer

Arbetet att nå fullständiga avtal har varit omfattande och tagit längre tid än förväntat, men har samtidigt varit värdefullt inte bara för att klargöra innehållet i ULF försöksverksamhet utan även haft ett värde i sig genom att avtalsarbetet gett fokus till den gemensamma dialogen och förankrat ULF i både gemensamma (t ex. samverkansråd, utlysningar) och partsegna strukturer (t ex. anställningar och uppdrag). För avtalens genomförande krävs ingående kännedom om och förståelse för såväl den egna som den samverkande organisationens strukturella och kulturella villkor. Framgent är av vikt att ytterligare verka för att avtalsarbetets förankring involverar samtliga organisatoriska nivåer och på olika sätt når även forskare och lärare. Detta gäller även arbetet med att involvera lärarutbildningen, där mycket återstår.

Sikte mot långsiktighet och stabilitet

En stor utmaning är att det till stora delar saknats välutvecklade resurser, strukturer, traditioner och kulturer för FoU-samverkan. Det medför att den hittills utvecklade samverkan inom försöksverksamheten kan vara känslig för ändringar i parternas organisationer, personal, resurser och prioriteringar. Möjligheter till långsiktighet och stabilitet påverkas av en mängd samverkande faktorer, t ex. avtal, lokala förutsättningar, prioriteringar och utfall. En annan faktor som tycks avgörande är en samlad nationell/regional satsning med mål och resurser (jfr. ALF-avtal) som kan fungera som katalysator för prioritering och genomförande av FoU i samverkan.